
ПРИЛОЗИ

СЕЋАЊЕ НА АНДРЕЈА МИТРОВИЋА

Гојко Божовић, песник, књижевни критичар, есејиста
Београд

Човек разговора у времену нетрпељивих¹

Та врста бескрајне и луцидне ерудиције и мудре толеранције као да више не постоје у нашем друштву. Андреј Митровић показује како је историјско памћење незамисливо без дела културе.

Свако ко је то хтео могао је да много научи од професора Андреја Митровића (1937-2013) и из његових књига. Та врста бескрајне и луцидне ерудиције и мудре толеранције као да више не постоје у нашем друштву.

Говорећи о времену угрожене хуманости, професор Митровић поставља основно питање своје студије *О божјој држави и злом спасењу*: „Хоће ли се у нову историјску епоху ући са основним човечним достигнућима или без њих?“ Али то није само питање које одјекује овом књигом, то је можда основно питање које је овај човек тихог и промишљеног гласа постављао у својим књигама и у разговорима са савременицима из којих се могло научити скоро колико и из његових књига. Данас, када су разговори ишчезли и као жанр и као добар обичај, дијалогска отвореност професора Митровића, тај његов стални позив на дијалог јесте још једно од његових великих завештања.

Четири велика тока одређују историографски опус Андреја Митровића. Једно је његова слика европске историје XX века изложена у књигама какве су *Време нетрпељивих* (1974). Друго је слика српске историје XIX и XX века представљена у њеном ширем, европском контексту у књигама *Продор на Балкан, Србија у плановима Аустроугарске и Немачке 1908-1918.* (1981), *Србија у Првом светском рату* (1984; допуњено издање 2004), *Устаничке борбе у Србији 1915-1918* (1987) или *Стране банке у Србији 1878-1914* (2004). Трећи ток Митровићевих интересовања обележава његово постојано испитивање историје као науке и изазова с којима се она суочава у модерном времену: *Расправљања са Клио* (1991), *Ћудљива муза* (1992) и *Пропитивање Клио* (1996). То нису само

¹ „Andrej Mitrović, Čovek razgovora u vremenu netrpeljivih“, u: Arhipelag, 28. avgust 2013, <http://www.arhipelag.rs/arhipelag-magazin/andrej-mitrovic-2/>

расправе о методологији и теорији историје већ промишљање о историји као саставном чиниоцу свакодневице и о потреби да се разуме историја како би се осмислио сам живот. Четврти ток, по многим својим особинама најређи, можемо га пратити у књигама у којима се историја ишчитава из уметничких дела највише снаге. У књигама *Историјско у Чаробном брегу* (1977), *Ангажовано и лепо* (1983), *О божјој држави и злом спасењу* (2007) и *Култура и историја* (2008) књижевност, сликарство или филм постају прворазредни историјски извори на основу којих Андреј Митровић испитује нека од најзбуђљивијих питања српске и европске историје XX века.

Такав је, рецимо, есеј „Милан Ракић: На Капитолу“. Непревазиђен по језичкој снази и стилу којима је исписан, овај есеј полази од славне Ракићеве песме да би, одједном, као у каквој магијској интерпретативној радњи, оживела и Ракићева биографија, и Рим из Ракићевих посланичких времена, и настанак италијанске верзије фашизма. Све су то препознате околности које су створиле „услове да у Ракићу поново проговори већ замукли песник“ изговарајући језиво сазнање да је „све клонуло, свако биће, свака зграда“.

Познат као историчар времена нетрпељивих, Андреј Митровић је дао изузетан допринос разумевању односа између културе и историје, уметности и идеологије, ангажованог и лепог, историје и свакодневице, историјске стварности и историјских представа. Његове књиге показују да се врло често епохе нетрпељивости најснажније раскривају великим уметничким представама насталим у доба историјских ломова. Тим питањима у целини су посвећене две његове књиге објављене у издању Архипелага: *О божјој држави и злом спасењу* и *Култура и историја*.

Показујући како се европска историја у раздобљу светских ратова пре- лама у уметности тога времена, Андреј Митровић показује како је историјско памћење незамисливо без дела културе. А читав његов живот и дело показују господственост и истрајност, луцидност и посвећеност. И вољу да се смисао пронађе и одбрани упркос свакој нетрпељивости.